

Національна
академія наук України

Інститут
української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омелян ПРИЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ – головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ – заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БІЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Світлана ПАНЬКОВА • Руслан ПІРИГ • Валерій СМОЛІЙ
Ольга ТОДІЙЧУК • Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 2

Серія
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТВОРИ
(1907–1914)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2005

ББК 63.3 (4 УКР)
Г 91

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Редколегія тому 2:

Павло СОХАНЬ (головний редактор, доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України)

Ігор ГИРИЧ (відповідальний секретар, кандидат історичних наук)

Світлана ПАНЬКОВА (старший науковий співробітник)

Упорядники: Ігор ГИРИЧ, Світлана ПАНЬКОВА

Автори передмови: Ігор ГИРИЧ, Світлана ПАНЬКОВА

Автор коментарів: Світлана ПАНЬКОВА

Мовна редакція текстів М.Грушевського — Наталія ЛИСЕНКО

Переклад висловів іншомовного походження — Мирослав ТРОФИМУК

Пояснення слів: Галина СВАРНИК

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-277-5 (т. 2)

© Інститут української археології
та джерелознавства імені М.С.Грушевського
НАН України, 2005

© Видавництво «Світ», дизайн та художнє
оформлення, 2005

© Передмова, І.Грич, С.Панькова, 2005

© Коментарі, С.Панькова, 2005

ПОЯСНЕННЯ СЛІВ

А

Абсентеїзм — ухилення від виконання суспільних обов'язків, напр., від участі у виборах

Абстиненція — утримання, відмова від чогось

Авгури — жерці; шарлатани, віщуни

Ад'юнкт — помічник, заступник урядника, професора, судді тощо

Адамант — дорогоцінний твердий камінь, алмаз, діамант

Акцептована — прийнята, схвалена, прийнятна

Алавастр (алебастр) — випалений білий гіпс; гірська порода

Апокрифічний — пов'язаний з апокрифом; фальшивий, несправжній, сумнівний

Апотеозувати — звеличувати, вихваляти

Аранжер — організатор, упорядник, координатор

Арогантські — пихаті, зарозумілі, бундючні, зухвалі

Асекураційне (товариство) — страхове

Аспірація — прагнення, устремління; приди

Агентат — замах на чиєсь життя, здійснений з політичних мотивів

Б

Байдак — товарне судно

Балагула — критий дорожній віз, валка, хура

Башибузуцькі звірства — баша-бузюки — рід турецького війська; простонародне — головорізи

Блахманення — приховування, оказання

Блягер — брехун, який вдає знання чогось; пустомеля, базіка

Брандмайстер — начальник пожежної команди

Брульон — перший начерк, чернетка

В

Вакації — канікули

Вакханалія — розгульне бенкетування, безтямне пияцтво

Валеродизм — героїчне служіння суспільству, доведене до крайніх меж самопожертви

Велію — велику

Виділ — президія, правління

Виказ — перелік, список

Вислід — результат, наслідок

Відпоручник — уповноважений, представник

Вокабула — окреме іноземне слово в перекладі рідною мовою

Волапюк — штучна міжнародна мова; винятково засмічена мова, набір беззмістовних фраз

Впливати — надходити (про кошти і т. ін.)

Г

Гebraїсти — дослідники давньоєврейської мови

Гедонізм — насолода, етичне вчення, яке метою життя визнає насолоду

Гекатомби — жертвоприношення; масове вбивство або одночасна загибель великої кількості людей

Гельоти — безправні, покривдені, упосліджені люди

Гіпокрізія — лицемірство, облуда

Гойно — добре, щедро

Готентонська мораль — мораль неосвічених людей, дикунська мораль

Готентоти — народ, що живе в центрі і північних районах Намібії, за релігією протестанти

Гофмейстер — почесний титул, придворний чин, посада

Гофрат — радник двору

Грейцар — давня австрійська розмінна монета

Г

Габльота — засклена шафа для музейних, архівних експонатів; стенд

Гіпотечний (іпотечний) — кредитний

Грис — висівки

Д

Даток — жертва, внесок

Дезидерат — побажання, вимога

Дезабіле — вранішній домашній одяг; негліже

Дейнецтво — народне повстання, заворушення, розбійництво

Денунціація — донос

Депреціація — позбавлення гідності, припущення

Детайлічний — детальний, дрібничковий; торгівля — роздрібна

Дефінітивний — остаточний, вирішальний

Діурністи — поденники; чиновники низького рівня, яким платилося за день праці

Довг — борг

Доживотний — пожиттєвий

Драстичний — сильнодіючий; драгливий

Е

Едиція — видання, наклад, тираж

Екзекутивна — виконавча

Еманація — витікання, випромінювання

Енунціація — офіційна заява, декларація, положення

Есенціональні — обмежувальні

Етат — штат

Ефемеріди — одноденки

Ж

Жупел — пугало, предмет жаху

З

Зав'язати — заснувати

Загуменок — прихований запас, резерв

Заника — зникнення, атрофія, виродження

Заряд — правління, адміністрування

Застановитися — задуматися, замислитися

Зглядно — або ж

Зискати — добитися, здобути, виграти

Знесення — скасування

І

Інспірувати — підбурювати, навіювати, надихати

Іредентизм — національний рух в Італії в кінці XIX—поч. XX ст. за приєднання земель, частково заселених італійцями; національний незалежницький рух

К

Карлувата — вироджена, карликова

Казино — казино

Катеринка — невеликий механічний орган без клавіш

Катехит — вчитель закону Божого

Кафр — народність з групи Банту в Південній Африці

Квалітативна (вартість) — якісна, змістовна

Квантитативний — кількісний

Квестіонар — анкета, питальник

Квит — квитанція, розписка

Квієтизм — пасивність, непротивлення, бездіяльність

Кімвали — стародавній музичний інструмент у вигляді мідних тарілок

Клир — спільність священників та служителів церкви (те саме, що духовенство)

Коловці — представники партійного угруповання Польське коло Державної Думи Росії

Комісіонери — посередники в торговельних оборудках

Конвент — найвищий законодавчий орган періоду Французької буржуазної революції кінця XVIII ст.

Конкордат — угода між папою римським як главою католицької церкви та урядом певної держави щодо діяльності католицької церкви в цій країні

Консеквентний — послідовний

Конскрипція — перепис

Констеляція — збіг обставин

Концесія — поступка

Корольята — великі магнати

Котерійна політика — політика інтересів певної групи осіб, зацікавлених спільників

Кофр — скриня; валіза

Куншт — майстерність, мистецтво, ремесло

Кураторія — опікунна інституція; в Польщі — шкільна влада II інстанції

Курія — *тут.* сукупність виборців, визначена за становою, майновою, класовою, національною та релігійною належністю

Л

Латинники — католики

Ляри — домашні божки і боги, добрі домовики, *перен.* — родинний дім, домашнє вогнище

Льокаї — лакеї

Льокаль — приміщення

М

Мамелюки — *перен.*: раби, невільники

Маршалок — віце-маршалок — заступник голови сейму або сенату

Махерство — діяльність, метушня

Мехлюдія — меланхолія (смуток, туга)

Міродатний — авторитетний, компетентний; *юр.* — правомірний

Моргантичний шлюб — шлюб особи царської (королівської) сім'ї з особою, що не належить до такого роду

Н

Навіз — підвіз, привіз

Нуга — нота

О

Обсентеїзм — *див.:* *Абсентеїзм*

Обсервація — спостереження, обстеження, дослідження

Обскурант — реакціонер, мракобіс

Обскурантизм — вороже ставлення до науки, освіти і прогресу; відсталість

Обструкція — перепони, перешкоди, замовчування

Овид — обрій, виднокруг

Одність — єдність

Опінія — громадська думка

Опуст — знижка (ціни)

Ординаріат — виконавчий допоміжний орган консисторії і капітули

Оречення — висновок, ухвала, постановова

Остзейські — балтійські
Отворення — відкриття
Оферта — пропозиція
Очитання — начитаність

П

Паладіум — захист, оплот, національна святиня, символ, оберіг
Паліатив — півзахід, малодійовий захід
Пампадери — адміністратори-самодури
Парастас — заупокійна відправа
Пароксизм — гостра форма переживання якогось почуття (гніву, відчаю); загострення хвороби
Партикуляризм — прагнення окремих частин держави до незалежності від центру
Пахолки — слуги, підлітки-посильні
Пеани — гімни, урочисті пісні
Педель — служитель в університеті, слуга, наглядач
Пенати — покровителі дому, родини
Перераження — жах
Пертракції — переговори
Пертурбації — порушення усталеного порядку, безлад, перешкоди
Перфідія — лукавство, лицемірство, підступність, фальш
Пиняво — повільно, неквапливо
Пітійські — віщунські
Плебіцит — всенародне голосування, опитування
Плитше — мілкіше, поверхове, неглибоке
Побуток — здобуток, надбання, набуток
Поступ — прогрес
Прелімінар — попередній бюджетний кошторис; проект бюджету
Прикровенний — таємний, прихований
Приском — бризками

Причинок — стаття з додатковим матеріалом до якогось питання
Провід — керівництво, управління
Проволока — зволікання
Проскрибувати — засуджувати, оголошувати поза законом, піддати вигнанню

Р

Равти=раути — зібрання аристократичних кіл суспільства
Ранжір — розстановка людей за зростом; певний порядок (*в іронічному значенні*)
Рата — частковий платіж, частина боргового зобов'язання
Ревеляції — сенсаційні відкриття, викриття злочинів
Регулямін — розпорядок, регламент, правила, припис
Резиґнація — відмова (від чогось), зречення, примирення, пасивність
Рекурс — позовна заява у вищу інстанцію
Релятивне — відносне
Ремиґайли — тварини (воли), які ремиґають, жуючи
Репрезентант — представник
Реприменда — нагінка, догана, докір
Рескрипт — указ, повеління, розпорядження вищої влади
Реторта — хімічна посудина
Ретроградство — спротив прогресу, реакційна політика
Ретязок — ланцюг
Ригор — дисципліна, примус
Різуцькі — розбійницькі

С

Сальва — залп, салют
Санація — оздоровлення
Секатура — причіпки, прискіпування; переслідування

Секундогенітура — право молодшого сина до успадкування трону, маєтку

Сервілізм — прислужництво

Сецесіоніст=сецесійник — студент, який вийшов із Львівського університету в знак протесту проти полонізації

Сецесія — відхід, усунення, відокремлення

Сибаритський — розніжений, розбещений неробством і розкошами

Сикофанство — професійне донощиттво, шпигунство, наклепництво

Синедріон — рада старійшин; збори, судилище

Скудельний — крихкий, неміцний, ламкий; глиняний

Сливе — майже

Совітник — радник

Справоздання — звіт

Стрихулець — дощинка для вирівнювання міри збіжжя; міра; мірка

Субвенції — дотації, форма фінансової допомоги

Субскрибувати — передплачувати, підписувати; зобов'язуватися підписом

Сугубий — подвійний

Супрематія — главенство, зверхність, першість, перевага

Сухозлітка — позлітка

Т

Тезоіменний — тезка

Трегубий — потрібний

Тресовання — дресура

Трійливі — отруйні

Трюїзм — заяложена, загальновідома істина

У

Уконтентувати — задовольнити, щедро пригостити; потішити

Ф

Філістерство — обивательська відсталість, обмеженість, дріб'язковість

Фронда — непринципова опозиція, незадоволення

Фрондування — виступи, закиди, спротив; участь у фронді

Фронт — *тут:* фасад

Х

Хинський — китайський

Хісно — користь

Храмина — храм, хорони

Хрунь — українець, який ішов на угоду з польським урядом, ренегат

Ш

Шпільмарка — гральна марка (фішка)

Штальмейстер — завідуючий конюшнею; придворний чиновник

Штатсман — державний (політичний) діяч

Штатувати — хизуватися

Щ

Щадниця — ошадна каса

З М І С Т

	с. текстів	с. ком.
<i>І.Гирич, С.Панькова</i>		
ПУБЛІЦИСТИКА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО НА СТОРІНКАХ “ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОГО ВІСТНИКА” У 1907–1914 роках.	V	
Розділ І. СТАТТІ ПІД РУБРИКОЮ “НА УКРАЇНСЬКІ ТЕМИ” (1907–1914)	1	
При кінці року	3	499
Крячуть ворони...	10	500
“О любви к Отечеству и народной гордости”	20	501
Гріхи наші	38	502
Грім — та не з тучі...	44	503
“Кінець рутенства!”	50	505
Ще одна повість про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем	61	507
Українство і всеслов’янство	66	508
Не пора	73	510
Ще про культуру і критику	82	512
На новий рік	95	514
Видавничка криза	106	516
З новорічних думок	115	517
Слово на малодушних	127	518
Гімн вдячності	131	519
В великий четвер	136	520
Похорони унії	141	521
В російським диліжансі	150	523
Маленька жертва	157	524
Замість новорічної	168	525
Фабрикація сепаратизму	176	526
Недооцінювання	183	526
В слов’янських обіймах	189	528
“Мазепинство” і “богданівство”	199	530
Відлучення Холмщини	207	532
Батьки і діти	216	534
Українська дебата	223	535
По кошмарі	231	537
Нова хвиля	235	538
Сіяння вітру	243	539

Розділ II. ЗБІРКА СТАТЕЙ: НАША ПОЛІТИКА	251	
Під нинішню хвилю	253	543
Два роки галицької політики	261	545
Реальна політика на галицькім ґрунті	276	550
“Малі діла”	287	551
Ера фінансово-економічна	295	552
З нашого культурного життя	306	554
По виборах	317	556
Розділ III. НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТАТТІ (1907–1914)	325	
До наших читачів в Росії	327	558
Богданові роковини	332	559
До наших читачів	337	560
Чи не спроможемось?	347	563
Антракт	353	566
Пам’яті Володимира Антоновича	358	568
Пам’ятник Шевченку	360	570
Кров	363	571
Недуга д-ра Івана Франка	368	573
До рецензії д. Липинського	370	575
До наших читачів	375	577
Ювілей Миколи Гоголя	378	577
В сорок восьмі роковини Шевченка	382	579
Виговський і Мазепа	386	582
Українська історіографія і Микола Костомаров.		
Пам’яті М. Костомарова в двадцять п’яти роковини його смерті	397	585
Над свіжою могилою	412	593
Василь Доманицький	414	594
Два ювілеї	418	598
Пам’яті Павла Житецького	422	600
Призабута справа	425	602
Свято єднання	430	606
[Про зняття з себе обов’язків головного редактора “Літературно-наукового вістника”]	433	607
В столітні роковини Герцена	434	608
Возлюбленникові муз і грацій	441	609
В балканськім антракті	442	610
Після Балканської війни	453	610
Сорокалітній подвиг	464	611
З промови на полтавськім святі	466	612
Шевченкове століття	468	612
Сараєвська трагедія	472	613

ДОДАТКИ: Хронікально-інформаційні статті (1898–1907)	479	
[Промова з нагоди 25-літнього ювілею літературної діяльності Івана Франка]	480	615
В справі доступу на Львівський університет	482	616
[Промова на Загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка 25 березня 1901 р.]	483	616
П.Накрохін [Некролог]	487	618
Академічний дім	487	618
Отвертий лист до п[рофесора] Т.Флоринського [Коротка передмова до листа]	488	618
Отвертий лист до гр[еко]-кат[олицьких] ординаріатів і духовенства	488	619
Виказ датків	492	620
Святе Письмо	493	620
Знесення указу 1876 р.	493	621
Св[яте] Письмо на українській мові	494	621
Від редакції [Напрями праці з нагоди дев'ятого року видання ЛНВ]	494	621
Програма Української демократично-радикальної партії [Коротка передмова до програми]	496	621
Із статистичної комісії Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка: І. Зав'язання статистичної комісії Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка	496	622
Портрет Шевченка	498	622
КОМЕНТАРІ	499	
ПОКАЖЧИК ІМЕН	623	
ПОКАЖЧИК НАЗВ	656	
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	665	
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ	671	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 2

Серія "Суспільно-політичні твори (1907–1914)"

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 18.08.2004. Підп. до друку 28.02.2005.

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк.

Умовн. друк. арк. 56,76. Умовн. фарбовідб. 57,16. Обл.-вид. арк. 49,83.

Додатк. накл. 500 прим. Свідоцтво держ. реєстру: серія ДК № 22.

Вид. № 04. Зам. 40-5.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ"

79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

www.dsv-svit.lviv.ua;

e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапозитивів на
ВАТ "Львівська книжкова фабрика "Атлас"
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 2: Серія "Суспільно-політичні твори (1907–1914)". — 2005. —
704 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-000-0 (т. 2).

Другий том є продовженням серії "Суспільно-політичні твори" 50-томного зібрання праць М.Грушевського. У ньому вміщені публіцистичні статті вченого, що друкувалися у 1907–1914 рр. у журналі "Літературно-науковий вістник".

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-000-0 (т. 2)